

////////////////////////////////////

HANDVATTEN VOOR DE
PREVENTIE, AANPAK EN
OMGANG MET
POLARISERING EN
RADICALISERING BINNEN
ONDERWIJS

Laatste update: 24.06.2019

////////////////////////////////////

De schaduw van radicalisering, en waar het in extremis toe kan leiden, kwam zeer dichtbij door de aanslagen in eigen land en in onze buurlanden. Ook ons Vlaamse en Brusselse onderwijs werd getroffen door de leerlingen die de schoolbanken verlieten om extremistische groepen, zoals IS, te vervoegen.

Toch zijn radicale ideeën niet per definitie problematisch. Veel zaken die we vandaag als vanzelfsprekend beschouwen hebben we te danken aan de radicale of vooruitstrevende stemmen uit het verleden. We denken hierbij aan het vrouwenstemrecht, de antiapartheidsbeweging, de burgerrechtenbeweging etc. Sociale en politieke verandering kan pas worden bekomen door het uitdagen van de bestaande status-quo. Ook kijkend naar de ontwikkeling van jongeren hoeven radicale ideeën niet vreemd of problematisch te zijn. Ze kunnen een bron vormen van positief sociaal en politiek engagement en zijn vaak eigen aan de adolescentiefase.

Jongeren met radicale ideeën kunnen uitgroeien tot kritische burgers die onze democratie mee vorm geven. Problematisch wordt het echter wanneer jongeren (of volwassenen) een (groeierende) bereidheid ontwikkelen om - geïnspireerd door filosofische, religieuze, politieke of ideologische opvattingen - ingrijpende veranderingen in de samenleving na te streven door gebruik te maken van gewelddadige of andere ondemocratische middelen, of anderen daartoe aanzetten of ondersteunen.

Noch radicalisering, noch extremisme zijn exclusief verbonden aan een bepaalde etnische, culturele, ideologische of religieuze groep. We vinden ze doorheen de geschiedenis terug binnen verschillende strekkingen. Denk maar aan gewelddadige nationalistische bewegingen, extreemrechts, extreemlinks, religieus extremisme, etc. Toch geeft de actualiteit vandaag aanleiding tot een negatieve en eenzijdige focus op islamitisch extremisme. Dit draagt bij tot een groeiende polarisering in de samenleving tussen en binnen verschillende gemeenschappen. Verschillen worden uitvergroot, het wij-zij denken wordt versterkt en groepen plaatsen zich lijnrecht tegenover elkaar. Dit tast persoonlijke relaties aan en ondermijnt maatschappelijke participatie en sociale cohesie. Radicalisering kan polarisering in de hand werken, maar ook (inter)nationale ontwikkelingen en gebeurtenissen kunnen een trigger vormen. Omgekeerd kan een gepolariseerde samenleving dan weer een vruchtbare voedingsbodem vormen voor extremistische ideologieën.

Ook binnen scholen en andere onderwijsinstellingen is polarisering vaak voelbaar. Daarnaast zijn jongeren in hun ontwikkeling net vatbaar voor een zwart-wit polariserend en radicaliserend discours. Sommige jongeren worstelen met hun identiteit, vinden moeilijk hun plaats in een diverse en globale samenleving of voelen zich onrechtvaardig behandeld. Tegelijkertijd kunnen verschillen in religieuze of politieke opvattingen en gebruiken leiden tot spanningen in de groep. Polarisering creëert conflicten en bemoeilijkt het vinden van oplossingen. Deze handvatten bieden ondersteuning bij deze nieuwe uitdagingen en geven een antwoord op volgende vragen:

1. Welke rol speelt onderwijs bij de preventie van radicalisering en polarisering?
2. Welke preventieve acties kun je als school ondernemen om radicalisering en polarisering te voorkomen?
3. Wat doe je wanneer je bij één of meerdere leerlingen verontrustende signalen vaststellen die geen acute dreiging vormen voor de school en/of de maatschappij?
4. Wat als je geconfronteerd wordt met verontrustende signalen bij één of meerdere leerlingen die wel een acute dreiging vormen voor de school en/of de maatschappij?
5. Wat als je via de leerlingen geconfronteerd worden met verontrustende informatie over derden?

Een volledig overzicht van het Vlaamse beleid en initiatieven ter preventie van polarisering en radicalisering kan je vinden via: <https://preventie-radicalisering-polarisering.vlaanderen.be/>

1. DE ROL VAN ONDERWIJS

Radicalisering is een complex proces dat bestaat uit 2 delen:

- Een voorfase die de voedingsbodem legt voor verdere radicalisering. Vaak spelen gevoelens van onrechtvaardigheid hier een rol. Jongeren zijn in deze fase vaak zoekende en dit kan hen kwetsbaar en beïnvloedbaar maken. In het algemeen worstelen deze jongeren met drie vragen of noden: 1) betekenisgeving en de zin van het leven; 2) een positieve identiteit, sociale inclusie en het gevoel hebben 'erbij te horen' en 3) discriminatie en andere vormen van ervaren onrecht. Groepen die een alternatief discours aanbieden, zoals extremistische groepen maar ook bijvoorbeeld bendes of sektes, spelen hier handig op in. Zij bieden een simpel en rechtlijnig discours aan dat deze drie elementen bevat: 1) een duidelijk wereldbeeld, 2) een sterke positieve identiteit binnen een groep van gelijkgestemden en 3) een politiek-activistisch antwoord op ervaren onrecht. Vooral wanneer jongeren het gevoel hebben onvoldoende een antwoord te vinden op deze noden binnen de reguliere samenleving kunnen deze groepen aantrekkelijk worden.
- Het eigenlijke proces dat in toenemende mate leidt naar het aanvaarden en het gebruik van geweld. Dit gaat meestal gepaard met een toenemende vervreemding van de rest van de samenleving en isolatie van de bestaande sociale omgeving. Belangrijk hier is om op te merken dat dit geen lineair, deterministisch en onomkeerbaar proces is. Sommige jongeren doorlopen dit proces snel, anderen traag. Slechts een minderheid zal zelf overgaan tot geweld.

Met dit in het achterhoofd liggen er binnen onderwijs twee belangrijke verantwoordelijkheden: voorkomen dat er een voedingsbodem ontstaat en jongeren weerbaar maken tegen extremistische invloeden.

Voedingsbodem voorkomen

Specifieke maatregelen ter preventie van radicalisering moeten aansluiten op het streven naar een inclusieve samenleving waar er respect is voor diversiteit en waarin elkeen dezelfde kansen krijgt. Jongeren die zich niet gewaardeerd voelen, zich geen deel van de samenleving voelen en geen duidelijke toekomstperspectieven zien, lopen een groter risico om uit te vallen. Zo laten we heel wat menselijk kapitaal verloren gaan, ook in de handen van extremisten.

Daarom is het belangrijk om

- leerlingen te behoeden voor een ongekwalificeerde uitstroom en te zorgen voor een toegankelijke arbeidsmarkt¹;
- blijvend in te zetten op een strenge aanpak van racisme en discriminatie;
- te zorgen voor een positieve identiteitsontwikkeling;
- in te zetten op een warm en veilig schoolklimaat waar leerlingen zich thuis voelen en gewaardeerd voelen en
- polarisering tegen te gaan.

Dit is niet enkel van belang voor leerlingen die kwetsbaar (kunnen) zijn voor radicalisering maar voor alle leerlingen. Aandacht voor en maatregelen rond deze elementen worden dan ook best meegenomen in het

¹ Om spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan werd er door de Vlaams Overheid een actieplan uitgewerkt waar ook onderwijs nauw bij betrokken is. Meer info via www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/samen-tegen-schooluitval.

algemeen welzijnsbeleid van de school of onderwijsinstelling. Het streven naar welzijn en welbevinden is daarbij een zaak van de hele onderwijsinstelling samen en van elk personeelslid afzonderlijk.² De basis van een krachtig beleid zijn communicatie, engagement en een goed onderbouwde visie op maat van de onderwijsinstelling. Een verbindende cultuur zorgt ervoor dat zowel onderwijspersoneel als leerlingen, studenten en cursisten kunnen functioneren in een klimaat van veiligheid, waardering en ondersteuning.

Inspiratie rond hoe preventief te werken aan een warm en verbindend schoolklimaat waarin iedere leerling zich goed voelt en kan ontplooiën, kan oa. gevonden worden in de brochure [‘Werken aan een verbindend schoolklimaat? Hoe reageert jouw schoolteam doeltreffend op pesten?’](#)

Inzetten op weerbaarheid

Binnen onderwijs ligt er daarnaast een belangrijke verantwoordelijkheid met betrekking tot het opentrekken van de leefwereld van al onze leerlingen via een positieve beleving van diversiteit en het inzetten op burgerschap en kritisch denken.

Sommige leerlingen worstelen met hun (religieuze) identiteit of vinden moeilijk hun plaats in een diverse en globale samenleving. Tegelijkertijd kunnen verschillen in religieuze of politieke opvattingen en gebruiken leiden tot spanningen in de klas, vaak uit onwetendheid, waardoor polarisering kan ontstaan.

De school kan dan een veilige omgeving vormen waar jongeren met hun bezorgdheden terecht kunnen en waar leerlingen met verschillende achtergronden van elkaar kunnen leren. Vroege en positieve ervaringen met diversiteit kunnen de fundering leggen voor een inclusief en democratisch wereldbeeld. Ook inzetten op burgerschap en kritisch denken kan jongeren beter weerbaar maken zodat foutieve en simplistische argumenten sneller doorprijkt worden en een extremistisch discours minder kans maakt.

Daarom is het belangrijk om

- dingen bespreekbaar te maken;
- de leefwereld van leerlingen te verbreden door hen te laten kennismaken met verschillende culturen; religies, gebruiken etc;
- aandacht te hebben voor een positieve beleving van diversiteit en
- in te zetten op kritisch denken, burgerschap, participatie en mediawijsheid.

² Hierbij zijn instellingsbesturen niet alleen verantwoordelijk voor hun leerlingen, studenten en cursisten, maar ook voor hun personeelsleden. Als werkgevers zijn onderwijsinstellingen dan ook gehouden om de federale wet op welzijn te volgen. Deze wet verplicht instellingen om het welzijn binnen hun instelling te bevorderen en psychosociale risico's te voorkomen en aan te pakken. Zie ook [‘Het beleidsplan ter bevordering van het welzijn en welbevinden in onderwijsinstellingen’](#). Dit beleidsplan vertrek van een whole school benadering waarbij alle belanghebbenden worden betrokken:

2. PREVENTIEVE ACTIES

2.1 ALGEMENE PREVENTIEVE MAATREGELEN ROND HET VERSTERKEN VAN WEERBAARHEID EN HET WEGNEMEN VAN EEN MOGELIJKE VOEDINGSBODEM

- Verschillende vakken en vakoverschrijdende thema's bieden aanknopingspunten om maatschappelijke of actuele thema's aan te snijden en om jongeren te vormen tot kritische en geëngageerde burgers: geschiedenis, taalvakken, project algemene vakken, levensbeschouwelijke vakken, burgerschapsvorming.... Het is belangrijk om jongeren op school een veilige plek te bieden waarin ze maatschappelijke spanningen kunnen bespreken, uiting kunnen geven aan hun emoties en uitgedaagd worden om het eigen standpunt in vraag te stellen. Diverse organisaties (naast de pedagogische begeleidingsdiensten) bieden hiervoor, via didactische pakketten, vorming of procesbegeleiding, ondersteuning op klas- en schoolniveau. Je kunt bijvoorbeeld terecht bij Kleur Bekennen, Plan Blegië, Studio Globo, School zonder Racisme, het Bijzonder Comité Herinneringseducatie en hun partners (oa. Kazerne Dossin, BELvue Museum,....)
- Door jongeren weerbaar te maken leren ze met een goede dosis zelfbeheersing, zelfreflectie en zelfvertrouwen om te gaan met moeilijke situaties die zich zowel thuis, op school of op straat kunnen afspeelen. Diverse organisaties als oa. Vzw Abrusco, Vzw Arktos, Vzw Elegast, Vzw Oranjestad, Vzw Groep Intro,.... bieden ook weerbaarheidstrainingen aan.
- De LOP's (lokale overlegplatforms) zijn overlegorganen met vertegenwoordigers uit CLB's, scholen, etnisch-culturele minderheden, integratiesector, armoedeverenigingen, schoolopbouwwerk en anderen. LOP's kunnen bijvoorbeeld beslissen om gezamenlijke vormingsacties op te zetten voor ouders, leerlingen, leraren en directies. Ook waar een jongere niet (meer) welkom is op school, kan het LOP bemiddelen: <http://www.agodi.be/lop>.
- Het kenniscentrum Mediawijs helpt de inwoners van Vlaanderen en Brussel om bewust, actief, kritisch en creatief media te gebruiken om deel te nemen aan onze maatschappij. Het kenniscentrum zet in op digitale vaardigheden maar ook op het omgaan met, cyberpesten, online haatspraak etc. Via www.mediawijs.be kan je onder andere informatie, tools, vormingen en onderzoek terugvinden. Specifiek rond de vraag 'hoe omgaan met geweld in de media' stelt Mediawijs een dossier ter beschikking rond 'Mediawijsheid in tijden van dreiging en terreur'. In dit dossier kom je te weten hoe je in het lager onderwijs op een positieve, actieve manier kan omgaan met terreur, oorlog, geweld en angst: <https://mediawijs.be/nieuws/hoe-omgaan-geweld-media>. Recent werd er ook gezorgd voor een geactualiseerd dossier rond mediawijsheid en radicalisering. Hier kan ook info gevonden worden over complottheorieën: <https://mediawijs.be/dossiers/dossier-media-en-radicalisering>. Meer info rond het omgaan met (online) haatspraak kan ook gevonden worden op de website van de No Hate Speech Movement Vlaanderen: www.nohate.be.
- Als school kan je verschillende maatregelen nemen en activiteiten organiseren om ervoor te zorgen dat verschillende gemeenschappen elkaar beter leren kennen, begrijpen en zich thuis voelen. Lokale maatschappelijke organisaties (bv. jeugd- en sportverenigingen, buurtwerk, vrouwenorganisaties) en organisaties/verenigingen van etnisch-culturele minderheden of binnen religieuze gemeenschappen (bv.

de imam en de moskee, sociaal-culturele verenigingen, de Rabbijn en de synagoge) kunnen in deze een belangrijke rol vervullen. Leg contacten en investeer in een vertrouwensrelatie met gekende lokale diensten en sleutelfiguren met een grote achterban binnen een gemeenschap. Doe daarbij ook recht aan de diversiteit die er binnen de gemeenschap is. De imam is niet noodzakelijkerwijs de spreekbuis van alle moslimgezinnen in uw school.

- Sinds 1 oktober 15 werd er een **netwerk van islamexperten** opgericht. Door middel van een netwerk van ervaren islamexperten die zowel een grondige kennis hebben van de islamitische theologie en eveneens vertrouwd zijn met de leefwereld van de jongeren kan er duiding gegeven worden over de islam en de islamitische normen en waarden aan jongeren, klasgroepen en eerstelijns werkers (leerkrachten, CLB-medewerkers, NAFT-aanbieders). Deze laatste kunnen daardoor met meer zelfvertrouwen in gesprek gaan met moslimleerlingen of een gezamenlijk gesprek met een jongere of zijn ouders plannen. Zij kunnen op vraag van scholen, preventief ingeschakeld worden om klasgesprekken te begeleiden en hen door middel van de dialoog kennis te laten maken met elkaars levensovertuiging. Ook kunnen zij curatief ingeschakeld worden wanneer eerstelijns werkers signalen hebben ontvangen van leerlingen die mogelijk zouden radicaliseren, een school geconfronteerd wordt met een teruggekeerde Syriëstrijder.... In overleg met de vraagsteller wordt er steeds op maat gezocht naar een gepast antwoord. Tijdens deze interventies worden er zowel vormingsmomenten voorzien voor leerlingen, klasgroepen, eerstelijns werkers (leerkrachten, CLB-medewerkers en NAFT-organisaties) en ouders (voor zover dit op vraag is van de school). Dit aanbod is gratis voor scholen, CLB-medewerkers en NAFT-projectbegeleiders. Om beroep te doen op dit aanbod dien je je te richten tot volgend emailadres: deradicalisering.onderwijs@vlaanderen.be.
Meer info via <http://onderwijs.vlaanderen.be/deradicalisering>
- Het Agentschap Integratie en Inburgering, IN-Gent vzw en Atlas Integratie en Inburgering Antwerpen ondersteunen scholen op beleidsniveau, werken samen aan de draagkracht van de leerkrachten, geven advies, vorming en begeleiding rond diversiteitsvraagstukken. Indien je als school vragen hebt over het omgaan met diversiteit op school, helpen zij de vraag scherper te krijgen. Vervolgens bekijken zij met de vraagsteller hoe de vraag het best kan aangepakt worden en/of bij wie je hiervoor terecht kan.
 - Voor grondgebied Antwerpen: <http://www.atlas-antwerpen.be> - interculturaliseren@stad.antwerpen.be
 - Voor grondgebied Gent: <http://www.ingent.be> - memet.karaman@in-gent.be
 - Voor de rest van Vlaanderen en Brussel: <http://www.integratie-inburgering.be> – <https://integratie-inburgering.be/contact>

2.2 SPECIFIEKE MAATREGELEN EN BESTAANDE INITIATIEVEN MET BETREKKING TOT PREVENTIE VAN RADICALISERING

- Klasse ondernam verschillende initiatieven om leerkrachten te informeren rond radicalisering en polarisering:
 - ▶ Het multimediaal dossier radicalisering is online te bekijken en bundelt informatie over wat radicalisering juist is, tips rond preventie, signaalherkenning en aanpak, videogetuigenissen en hulpkanalen: zie <https://www.klasse.be/radicalisering/> en <https://www.klasse.be/reeks/radicalisering/>.

- ▶ In de reeks wij-zij-denken geeft Bart Brandsma je meer uitleg bij polarisering en lees je hoe leraren en directeurs in hun klas of school conflict voorkomen en aanpakken: <https://www.klasse.be/reeks/wij-zij-denken/>.
 - ▶ Klasse organiseerde ook een Klasse Live waar leerkrachten/CLB-medewerkers (al dan niet anoniem) via livestream vragen konden stellen aan twee deskundigen. Aan bod kwamen vragen als: moet ik in gesprek gaan met leerlingen die radicaliserend gedachtengoed uiten of goedkeuren of kan ik hiervoor beter de islamleerkracht inschakelen? Met welke elementen moet ik rekening houden als ik in gesprek wil gaan over radicalisering met ouders en/of leerlingen? Deze 'Klasselive' is nog steeds online te bekijken; www.klasse.be/radicalisering/hulp.php.
- Via het gratis onlineplatform voor leerkrachten "Klascement" werd er een specifieke oproep gelanceerd om lesmateriaal of educatief materiaal rond radicalisering in te sturen. Met dit materiaal kunnen leerkrachten elkaar inspireren en gericht materiaal delen voor leerlingen van alle leeftijden: <https://www.klascement.net/thema/deradicalisering/>
 - Het Bijzonder Comité Herinneringseducatie (BCH) verenigt de pedagogische begeleidingsdiensten van de onderwijsnetten en een aantal grote spelers op het terrein van herinneringseducatie. Algemeen stimuleert het BCH kwaliteitsvolle herinneringseducatie, vertrekkend vanuit historisch inzicht, via historische empathie naar een houding van actief respect in de huidige samenleving. Het BCH heeft vanuit deze invalshoek ook een specifieke vorming ontwikkeld over radicalisering. Tijdens drie webinars van 60 minuten bogen twee experts zich over radicalisering. Vragen als: 'Is radicalisering eigenlijk wel zo'n recent fenomeen? Zijn radicale ideeën soms niet nodig? En worden we zelf niet radicaler door ons blind te staren op hoe 'de ander' radicaliseert?' kwamen hierbij aan bod. Bijkomend organiseerde BCH in het najaar van 2017 een dubbel webinar rond controverses in de klas en op school. Aan de hand van reële onderwijscases en op basis van elkaars inbreng kregen de deelnemers concrete aanwijzingen om constructief om te gaan met leerstof die controverses kan oproepen. De webinars kunnen via de volgende link herbekeken worden; <http://herinneringseducatie.be/vormingen/>.
 - Kleur Bekennen biedt leermiddelen aan rond wereldburgerschap en stelde een inspiratiebundel samen over de preventie van radicalisering vanuit verschillende invalshoeken: www.kleurbekennen.be/artikel/thema-in-de-kijker/radicalisering. Je kan ook gratis terecht bij de provinciale documentatiecentra voor het ontlenen van educatief materiaal en advies over radicalisering, wereldburgerschap en andere thema's: www.kleurbekennen.be/goed-materiaal/online-databank.
 - BOUNCE van VZW Arktos helpt de veerkracht van (kwetsbare) jongeren tegen radicale invloeden te versterken en maakt hun sociale omgeving bewust. Het betreft een preventief programma dat werd ontwikkeld om gewelddadige radicalisering in een vroeg stadium te voorkomen; ze hebben een aanbod voor jongeren, ouders en eerstelijns werkers en train-de-trainer: <http://arktos.be/maillingtemplate/1421146717.html>. Daarnaast kunnen scholen ook intekenen op het project CONNECT, dat snel expertise wil inzetten in scholen waar de draagkracht en veerkracht van directie en het leerkrachtenteam is aangetast. Elke vraag wordt besproken met de pedagogische begeleidingsdiensten, het CLB, het netwerk islamexperten en eventuele andere partners. Aanmelden kan via de referentiepersonen radicalisering.

- SLIM van VZW Elegast staat voor 'Samen Leven In de Maatschappij'. Ze richten zich tot jongeren die hun weg niet vinden in de samenleving, geen aansluiting vinden in de huidige structuren, en daardoor mogelijks vatbaar zijn voor extreme alternatieven die hen aangereikt worden. Het kunnen jongeren zijn die al een beginnend radicaal gedachtengoed ontwikkelen of vertonen: het vormingsaanbod heeft als doel het hernieuwen en of versterken van de bindingen van de jongere met zichzelf, zijn omgeving en de maatschappij en richt zich naar jongeren en eerstelijns werkers: zie: <http://www.elegast.be/slim.html>.
- Binnen elke onderwijskoepel/CLB-net werd een referentiepersoon radicalisering aangeduid. Bij hen kan je terecht met specifieke vragen over de thematiek en eventuele afspraken/richtlijnen waar je rekening mee dient te houden binnen je eigen koepel/net:

Scholen:

- ▶ GO!: preventie-radicalisering@g-o.be of karin.heremans@g-o.be – zie ook: <http://pro.g-o.be/over-go/actuelethemas/preventie-radicalisering>
- ▶ POV/OVSG: anne.berckmoes@ovsg.be en Marjolein.petit@ovsg.be (POV)
- ▶ OKO: johan.royeaerd@voop.be
- ▶ Katholiek Onderwijs Vlaanderen: dieter.hoedekie@katholiekonderwijs.vlaanderen en chris.wyns@katholiekonderwijs.vlaanderen – zie ook: <http://katholiekonderwijs.vlaanderen/nieuws/radicaliteit-insluiten>

CLB:

- ▶ POV/OVSG: Marjolein.petit@ovsg.be
- ▶ VCLB: marleen.vandenmooter@vrijclbnetwerk.be
- ▶ CLB GO!: sofie.van.den.bussche@g-o.be

- Wanneer scholen en CLB's bij de lokale instanties geen antwoord vinden op hun vragen dan kunnen zij zich richten tot een centraal aanspreekpunt: deradicalisering.onderwijs@vlaanderen.be.
- Het netwerk van islamexperten (zie hoger).
- Scholen zijn natuurlijk vrij om te kiezen welke methodieken zij gebruiken of welke externe organisaties zij inschakelen om een vorming of toelichting te geven. Toch is het aan te raden om bij de keuze van externe partners voldoende kritisch en waakzaam te zijn. Sommige organisaties vertrekken soms namelijk vanuit een visie of wereldbeeld dat niet overeenkomt met de waarden die door de school worden uitgedragen of de doelstellingen die ze wil bereiken. Om scholen hierbij te helpen werd door de VLOR en het departement Onderwijs en Vorming een aantal algemene handvatten opgesteld die scholen kunnen gebruiken. De handvatten werden gemaakt in overleg met experts: <https://www.vlor.be/handvatten>.

3. VERONTRUSTENDE SIGNALLEN BIJ LEERLINGEN DIE GEEN ACUTE DREIGINGSSITUATIE VORMEN VOOR DE SCHOLEN EN/OF DE RUIMERE SAMENLEVING

Wanneer is een situatie verontrustend?

Er is geen afgelijnde definitie van wanneer een situatie verontrustend is. Elke situatie is immers anders. Er zijn wel signalen waar men op kan letten en die gevat kunnen worden in drie "I's":³

- **Ideologie:** uitspraken of handelingen die er op duiden dat iemand een extremistische ideologie aanhangt, waarbij uitsluiting en geweld centraal staan. Dit kan gaan van het hanteren van een sterk wij-zij denken, het goedkeuren van geweld tot het presenteren van de gewapende strijd als enige oplossing, waarbij alles geoorloofd is. Dit kan zich op diverse manieren uiten, door bijvoorbeeld aanslagen of andere geweld goed te keuren of te rechtvaardigen, aangeven zelf te willen strijden of geweld te gebruiken, discriminerende uitspraken te doen, haatdragende, ontmenselijkende of naar geweld verwijzende afbeeldingen, filmpjes of teksten te verspreiden etc.
- **Indicaties van gedrag:** het gaat om (soms plotselinge) veranderingen of gedragingen die afwijken van de norm van dat individu. Vaak gaat radicalisering samen met het afwijzen van de bestaande netwerken of vriendengroepen, indien deze niet (meer) aansluiten bij de eigen ideeën. Men trekt bv. niet meer op met de oude vriendengroep, laat vrijetijdsactiviteiten vallen of gaan niet meer naar verenigingen waar men altijd lid van geweest is (bv. sport – of vrijetijdclub). In de plaats daarvan komt een nieuw sociaal netwerk en nieuwe sociale activiteiten die in lijn zijn met de nieuw verworven ideeën en ideologie. Soms is er zelfs sprake van een terugtrekkende beweging uit de samenleving in zijn geheel. Men zet zich niet meer in op school, is niet meer sociaal actief, heeft een slechter contact met ouders etc.
- **Identiteit en uiterlijk:** uitspraken, gedrag en uiterlijke kenmerken waaruit blijkt dat iemand sterk op zoek is naar zijn of haar identiteit en dat zijn of haar identiteitsvorming negatief wordt beïnvloed en/of dat hij of zij experimenteert met de vormgeving daarvan. Dit kan zich op diverse manieren uiten. De meest zichtbare signalen zijn uiterlijke kenmerken, zoals het dragen van bepaalde kledij of het gebruik van bepaalde symbolen. Ook minder zichtbare signalen zijn van belang zoals een hang naar broeder- of zusterschap, erg zoekende zijn, enz.

Bij het hanteren van deze drie "I's" is het belangrijk te benadrukken dat op basis van dit lijstje niet kan worden vastgesteld of iemand aan het radicaliseren is: daar is altijd een gesprek voor nodig met de leerling. Wanneer het gaat om bezorgdheden rond religieuze radicalisering moet ook voor ogen gehouden worden dat er een verschil is tussen radicaliseren en een orthodoxe invulling geven aan het geloof.

³ Gebaseerd op Amy-Jane Gielen, A.G. Advies B.V., De rol van gemeenten in de aanpak van radicalisering, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Handvaten voor een lokale aanpak van radicalisering- VVSG
<http://www.vvsg.be/radicalisering/Documents/Handvaten%20Lokale%20Aanpak%20Radicalisering%20met%20bijlagen.pdf>

zijn dat ze een beoordeling door het personeelslid in kwestie kunnen wegnemen. Een personeelslid moet in dit soort situaties op eenzelfde manier een afweging maken als in andere situaties zoals ernstige familiale problemen, druggerelateerde problemen, zelfmoordneigingen,... Ook de levensbeschouwelijke component bij religieus extremisme verandert niets aan het recht van een personeelslid of een directie om verontrustende feiten te melden.

Puur feitelijke informatie, informatie over objectief vaststelbare gegevens, mag altijd gedeeld worden met de politie. Hetzelfde geldt voor strafbare feiten die op school plaatsvinden. Bij dit alles mag nooit uit het oog verloren worden dat de politie de helpende hand is en het opsporen van misdrijven exclusief tot haar bevoegdheden behoort. Het mag met andere woorden niet verwacht worden dat schooldirecties of leerkrachten zelf op onderzoek zouden gaan naar strafbare feiten.

De uitzonderingen op het beroepsgeheim kunnen ook ingeroepen worden door de houders van een ambtsgeheim. Ook hier geldt de verplichting hulp te verlenen aan een persoon in groot gevaar (hulpplicht en schuldig verzuim), aangifteplicht, meldingsrecht (bijvoorbeeld aan het parket) of er kan sprake zijn van een noodtoestand (enige middel bij onmiddellijk gevaar voor een hoger belang).

Bij welke actoren kunnen we als school terecht?

- **CLB:** In de eerste plaats kan je als school terecht bij je CLB om advies in te winnen en een casus te bespreken. Het CLB zal de situatie onderzoeken, onder meer via een gesprek met de leerling en zijn ouders. De vraagverheldering moet resulteren in een goed beeld van de problematiek. Het doel daarvan is uit te klaren, in nauw overleg met de school, welke acties voor de jongere het meest aangewezen zijn. Als de problemen bij de leerling de draagkracht van de begeleiding door school en CLB overstijgen, neemt het CLB haar draaischijffunctie op. Dit wil zeggen dat het CLB in overleg met andere hulpverlenende diensten (waaronder diensten vanuit integrale jeugdhulp) op zoek gaat naar de gepaste hulp voor de leerling. CLB-medewerkers zijn gebonden door een beroepsgeheim.

De strafwet voorziet dat het beroepsgeheim in welbepaalde gevallen kan worden doorbroken:

- Spreekrecht bij getuigenis in rechte voor een rechter of parlementaire onderzoekscommissie.
- Meldingsrecht bij parket indien een minderjarige of andere kwetsbare personen het slachtoffer zijn van bepaalde misdrijven (art. 458bis)
- Verplichting om hulp in te roepen aan personen in nood, nadat een gevaarstoestand is vastgesteld of nadat dergelijke toestand is beschreven door diegene die de hulp inroept (art. 422bis)
- Situatie van noodtoestand: doorbreken beroepsgeheim enige mogelijkheid om belangrijkere, door de wet erkende waarden of belangen, te beschermen (gevaar moet daadwerkelijk en onmiddellijk zijn – ander belang/waarde minstens van gelijke waarde als belang van beroepsgeheim, doorbreken beroepsgeheim enige mogelijkheid om gevaar af te wenden).

Er mogen geen verkeerde verwachtingen zijn ten aanzien van CLB-medewerkers: het opsporen van misdrijven behoren exclusief tot de bevoegdheden van de politie en het is bijgevolg niet aangewezen dat CLB-medewerkers zelf op onderzoek zouden gaan naar strafbare feiten.

- **Netwerk van islamexperten** (zie boven)

en de bestuurlijke overheden over signalen rond radicalisering of haatpredikers die een ernstig gevaar inhouden. De burgemeester vormt hiermee de brug tussen veiligheids- en sociale actoren. Sinds kort is elke gemeente verplicht om een LIVC-R op te richten. Dit wil niet zeggen dat in elke gemeente een LIVC-R 'actief' is. Bij afwezigheid van verontrustende elementen kan het gaan om een slapende overlegstructuur. Gemeenten moeten vooral voorbereid zijn op mogelijke problemen die zich kunnen stellen. De burgemeester is bovendien vrij om de samenstelling van het LIVC-R te bepalen, waardoor deze kan verschillen tussen gemeenten en regio's. (Bv. met inbegrip van scholen, CLB's, of zich net beperken tot enkel de burgemeester en de korpschef). Indien een signaal daadwerkelijk in de richting van radicalisering/haatprediken wijst en het een dreiging inhoudt zal het opgenomen worden door de LIVC. Bij een ruime samenstelling van het LIVC kunnen signalen van radicalisering, uitreis en terugkeer tijdens een multidisciplinaire casusoverleg besproken worden. Onder regie van de burgemeester beoordelen verschillende partijen de casus vanuit hun eigen expertise en maken ze indien nodig een interventiestrategie om eventuele risico's te verkleinen. Aangezien de finaliteit van veiligheids- en sociale partners niet altijd dezelfde is, is het belangrijk dat vooraf de (gemeenschappelijke) doelstelling, deelnemers en modaliteiten van het overleg worden bepaald. Door de combinatie van zowel veiligheids- en sociale partners in de LIVC ontstaat een lokale multidisciplinaire overlegstructuur waarbinnen toekomstige signalen besproken kunnen worden. Deze signalen kunnen geanonimiseerd worden besproken om de privacy van personen en het beroepsgeheim van eerstelijns werkers te beschermen.

- In sommige gemeenten werd beslist om naast de LIVC ook een **signaleringsoverleg** te organiseren met louter partners uit de sociale sector. Dit soort overleg kan dienen om te beslissen of het werkelijk om een signaal van radicalisering gaat en hoe het signaal opgevolgd kan worden. Signalen die geen dreiging inhouden kunnen gedeeld en gedeuid worden vanuit een hulpverlenende context en een cliëntgericht handelen. In principe wordt aangeraden om het signaal op te volgen en aan te pakken daar waar het zich voordoet. Als er bijvoorbeeld een signaal gegeven wordt door een school kan men het best daar opvolgen. Afhankelijk van het signaal en de reeds bestaande contacten en vertrouwensfiguren van het gezin kunnen echter verschillende partners -zoals CLB's, OCMW's, jeugdwerkers, of straathoekwerkers - worden uitgenodigd om te bekijken of er nog tekenen zijn en te beslissen hoe en door wie dit opgevolgd kan worden.⁷
- **Infolijn islam:** Indien je als school geconfronteerd wordt met jongeren die zoekende zijn naar hun moslimidentiteit of ouders die op zoek zijn naar theologische ondersteuning, kan je hen doorverwijzen naar de theologische infolijn voor info of advies. De infolijn zal beschikbaar zijn elke weekday van 9.30 uur tot 12 uur via het groene nummer 0800 200 98. Daarnaast kan je hen ook bereiken via het mailadres infolijn.islam@embnet.be.
- **Opvoedingslijn:** Ouders, familie en vrienden van kinderen die radicaliseren kunnen daarnaast ook doorverwezen worden naar de telefonische opvoedingslijn. Deze hulplijn biedt niet alleen een luisterend oor voor ouders en verantwoordelijken die zich zorgen maken, maar kunnen indien nodig

⁷ De LTFs zijn overlegplatformen georganiseerd in het kader van het federale Plan Radicalisme, op niveau van het arrondissement door de bestuurlijke directeur-coördinator van de federale politie, tussen veiligheidsdiensten, inlichtingendiensten en lokaal parket waarin informatie wordt uitgewisseld en een aantal personen worden opgevolgd. Deelnemende diensten zijn de Veiligheid van de Staat, het CoördinatieOrgaan voor de DreigingsAnalyse (OCAD), de Algemene Dienst Inlichtingen en Veiligheid, de lokale en federale politie. De korpschef heeft een intermediaire functie tussen LTF en gemeente en weet wat hij mag en niet mag doorgeven aan de lokale autoriteiten.

⁷ Inlichtingen Handvaten voor een lokale aanpak van radicalisering –VVSG-
<http://www.vvsg.be/radicalisering/Documents/Handvaten%20Lokale%20Aanpak%20Radicalisering%20met%20bijlagen.pdf>

ook doorverwijzen naar geschikte opvoedingsondersteuning (opvoedingswinkel, Huis van het Kind), verenigingen van ouders (lotgenoten) of hulpverlening. Zij zijn te bereiken via: tel 078-15.00.10 (op ma-di-vrij: 10u-13u / 14u-17u; do: 10u-13u / 14u-17u / 19u-21u) of via opvoedingslijn@groeimee.be. Meer info via www.groeimee.be/opvoedingslijn

Klasse ontwikkelde daarnaast een e-book "hoe omgaan met een crisis" met allerlei tips over hoe te handelen in crisissituaties, hoe je je als school goed voor te bereiden op een crisissituatie en hoe te communiceren: : <https://www.klasse.be/ebook/crisis/>.

5. CONFRONTATIE MET VERONTRUSTENDE INFORMATIE OVER DERDEN

Bv. men verneemt via een leerling op school dat een gezinslid op punt staat om een aanslag te plegen. Ook hier geldt de uitdrukking van de algemene zorgvuldigheidsplicht en de bepaling in het Strafwetboek die stelt dat iedereen de plicht heeft om mensen die zich in een acute noodsituatie bevinden te helpen. Indien er externe instanties (zoals bijvoorbeeld de politie) ingeschakeld worden, moet uitdrukkelijk worden vermeld dat men deze info niet rechtstreeks of zelf vaststelde, maar via derden vernam. Ook in deze situatie is het sterk aan te raden om de interpretatie van de signalen en/of boodschappen niet in je eentje te doen, maar best door meerdere personen samen laat gebeuren (leerkrachten, directie, CLB-medewerker,...).

//

